

Bolnišnične knjižnice in storitve za paciente: primer URI Soča

Hospital libraries and services for patients: the case of URI Soča

Doroteja Praznik Bračič¹

IZVLEČEK: Bolnišnične knjižnice so ključne za zagotavljanje strokovnih informacij zdravstvenemu osebju in podpori pri strokovnem ter raziskovalnem delu, pomembno vlogo pa imajo tudi pri podpori pacientom. Skladno s smernicami Mednarodne zveze knjižničnih združenj (IFLA) in drugimi standardi je njihova naloga omogočiti pacientom tudi dejavnosti, ki sproščajo in podpirajo proces zdravljenja. Ena teh je branje, ki med hospitalizacijo zmanjšuje stres ter spodbuja okrevanje. V Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Republike Slovenije Soča (URI Soča) deluje strokovna knjižnica, ki podpira raziskovalno delo in izobraževanje, obenem pa se s prilagojeno ponudbo posveča tudi pacientom. Prispevek opisuje projekt izgradnje knjižnične zbirke za paciente, poimenovane Knjižnica za paciente, in nekaterih drugih knjižničnih storitev za paciente z oviranostmi. Projekt je bil zasnovan, da bi spodbudil branje v bolnišničnem okolju. Izgradnja prenovljene zbirke je potekala med epidemijo COVID-19. Obstoječa zbirka je bila pregledana, dopolnjena, strokovno obdelana in umeščena v namenski prostor. Posebna pozornost je bila namenjena skupinam uporabnikov, ki klasičnih (tiskanih) knjig ne morejo uporabljati; omogočena jim je bila uporaba alternativnih načinov za branje. Strokovna knjižnica URI Soča z opisanimi dejavnostmi dopolnjuje terapevtske dejavnosti URI Soča in prispeva k izboljšanju psihološkega počutja pacientov. V prihodnosti načrtuje podoben projekt, namenjen pacientom na otroškem oddelku, ter dodatne dejavnosti, ki podpirajo branje in bralno kulturo v bolnišničnem okolju.

KLJUČNE BESEDE: bolnišnice, osebe z oviranostmi, knjižnične zbirke, knjižnične storitve, knjižnice za paciente, spodbujanje branja, biblioterapija

ABSTRACT: Hospital libraries are essential for providing professional information and help with professional work and research to healthcare staff and for supporting patients. Following IFLA recommendations and other standards, they are expected to offer access to information as well as activities that relax, entertain and aid the healing process. Reading during hospitalization can reduce stress, anxiety and depression, while promoting recovery. At the University Rehabilitation Institute of the Republic of Slovenia Soča (URI Soča), the professional library also addresses patients' needs through a specially adapted collection. This article presents the development of the Patient Library project and other library services for patients with disabilities. The project was designed to encourage reading in the hospital environment. The renovation of the collection took place during the COVID-19 pandemic. The existing materials were reviewed, expanded, professionally processed and placed in a dedicated space. Special attention was given to user groups unable to use traditional (printed) books; alternative reading formats were provided for them. Through these activities, the professional library at URI Soča complements the institution's therapeutic activities and contributes to improving patients' psychological well-being. Future plans include developing a similar project for younger patients in the children's department, along with additional initiatives to promote reading and reading culture in the hospital setting.

¹ Mag. Doroteja Praznik Bračič, Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije Soča, doroteja.praznik@uri-soca.si.

KEYWORDS: hospitals, library collections, library services, disabled persons, libraries for patients, bibliotherapy

1 Uvod

Termin bolnišnična knjižnica se nanaša na knjižnice, ki delujejo znotraj bolnišnic ali drugih zdravstvenih ustanov, njihov glavni namen je zagotavljati strokovne informacije zdravstvenemu in negovalnemu osebju, študentom medicine in zdravstvenih ved ter vodstvu bolnišnice. V Sloveniji tovrstne knjižnice opredeljujemo kot specialne knjižnice s področja zdravstva. V skladu s standardi IFLA lahko bolnišnične knjižnice informacijske in druge storitve ponujajo tudi pacientom in njihovim spremljevalcem (Guidelines, 2000; Amiri et al., 2023). Slednje potrjujejo tudi Standardi za bolnišnične knjižnice ameriške Zveze medicinskih knjižnic (Medial Library Association, MLA) (Tarabula et al., 2022); ti standardi kot eno od skupin, ki jim morajo bolnišnične knjižnice zagotavljati storitve, izpostavljajo paciente in njihove družine (Tarabula et al., 2022; Bigdeli in Momenzadeh, 2011).

Po strokovnih priporočilih cilji bolnišničnih knjižnic niso samo informiranje pacientov in zaposlenih, temveč tudi dejavnosti na področju kulturnega izobraževanja in ustvarjanja stabilnega okolja za sprostitev (Guidelines, 2000). Bolnišnična knjižnica ima torej širši namen. Ena od možnih dejavnosti je ustvarjanje priložnosti za branje knjig med hospitalizacijo, kar lahko pacientom omogoči trenutek pobega z osredotočanjem na zgodbo. Branje jim lahko pomaga pri prilagajanju na zahtevne okoliščine in sodelovanju pri zdravljenju, slednje pa pozitivno vpliva na čas hospitalizacije in preprečuje anksioznost, stres in depresijo (Ávila et al., 2023).

Storitve za paciente v bolnišničnih knjižnicah imajo dolgo in uspešno zgodovino. V tujini (Anglija, Kanada, ZDA)² bolnišnične knjižnice za paciente praviloma delujejo v okviru bolnišnic in ponujajo bogat nabor storitev, tudi zbirke gradiv za prostočasno branje (Grabeel, K. L. in Luhrs, J., 2020; Williams, P., 2023; Olson, 2020). Uspehi knjižničnih zbirk in storitev za paciente so v veliki meri povezani s spoznanjem in prepričanjem, da so knjige v procesu zdravljenja ena od oblik podpore in spodbuda pri rehabilitaciji – pacienti ob branju preusmerijo pozornost in se sprostijo (Guidelines, 2000); branje knjig krepi zadovoljstvo, poleg tega je tudi vir podpore, zabave in navdiha (Kovač, 2020).

V prispevku najprej predstavljamo URI Soča in Strokovno knjižnico URI Soča kot eno od bolnišničnih knjižnic v Sloveniji, katere primarna naloga je podpora strokovnemu in raziskovalnemu osebju v matični organizaciji. V drugem delu prispevka podrobneje prikazujemo projekt izgradnje knjižnične zbirke za paciente in storitve, prilagojene pacientom z različnimi oviranostmi. Oboje smo v Strokovni knjižnici URI Soča oblikovali z namenom, da se s tovrstno ponudbo približamo tako pacientom, hospitaliziranim v URI Soča, kot tudi dnevnim pacientom in drugim uporabnikom URI Soča.

2 Univerzitetni rehabilitacijski inštitut RS Soča (URI Soča)

URI Soča je osrednji nacionalni zdravstveni zavod, ki izvaja celovito rehabilitacijo pacientov z okvarami osrednjega in perifernega živčevja, pacientov z okvarami z gibanjem povezanih

² Npr. St Bernard's Hospital (London) in UHM Princess Margaret Cancer Center (Toronto).

telesnih zgradb in funkcij ter pacientov s kronično bolečino in rakom. Izvaja različne naloge na področju izobraževanja, raziskovanja in oblikovanja doktrine ter opravlja terciarno zdravstveno, izobraževalno in raziskovalno dejavnost. Bolnišnična obravnava pacientov poteka v okviru šestih bolnišničnih oddelkov, del obravnave poteka v obliki dnevne bolnišnice, del pa poteka v ambulantah in laboratorijih ter v okviru Centra za poklicno rehabilitacijo (Strokovno poročilo, 2023).

Pacienti, ki so hospitalizirani ali v dnevni obravnavi v URI Soča, so različni in se praviloma soočajo z boleznimi, ki korenito posegajo v posameznikovo življenje. Mnogi med njimi so gibalno ovirani, nekateri v veliki meri odvisni od pomoči drugih. Znotraj URI Soča delujeta bolnišnični vrtec in bolnišnična šola, namenjena predšolskim in šolskim otrokom, ki so hospitalizirani na Oddelku za (re)habilitacijo otrok. Za paciente se izvajajo delavnice, plesne predstave in športne aktivnosti, prostore URI Soča redno obiskujejo Rdeči noski. V dejavnosti, prilagojene pacientom, se vključuje tudi Strokovna knjižnica URI Soča, ki kot specialna knjižnica s področja zdravstva opravlja naloge javne specialne knjižnice za področje fizikalne in rehabilitacijske medicine v Sloveniji.

3 Strokovna knjižnica URI Soča

Strokovna knjižnica je javna specialna (bolnišnična) knjižnica s področja zdravstva. Njena primarna naloga je podpora strokovnemu in raziskovalnemu delu³, s svojimi aktivnostmi in storitvami pa se vključuje tudi v druga področja dela v matični organizaciji – zlasti z izvedbo izobraževanj, vodenjem bibliografij raziskovalcev, podporo pri izdaji publikacij in dejavnostmi na področju promocije in spodbujanja branja pri pacientih v času hospitalizacije. Knjižnico najpogosteje uporabljajo zaposleni na URI Soča, raziskovalci na področju rehabilitacije oseb z zmanjšanimi zmožnostmi, dodiplomski in podiplomski študenti različnih fakultet in druga zainteresirana javnost. V letu 2023 je Strokovna knjižnica URI Soča doživela celovito prenovo (slika 1); s selitvijo v prenovljene prostore na obstoječi lokaciji (stavba Orhideja) uporabnikom ponuja dostop do strokovno in pregledno urejene zbirke strokovno-znanstvenega gradiva (slika 2) ter zbirke domače strokovne periodike in elektronskih virov ter sodoben študijski prostor.

Slika 2: Pogled med police (Vir: Strokovna knjižnica URI Soča, 2023)

³ URI Soča je raziskovalna organizacija, vpisana v register izvajalcev raziskovalne in razvojne dejavnosti pri ARIS.

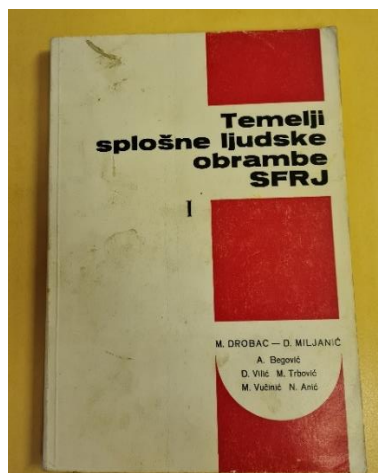
Že pred načrtovano prenovo prostorov je dozorela zamisel o dodatnih aktivnostih, ki bi bile usmerjene v delo s pacienti na področju spodbujanja branja za sprostitev in krepitev bralnih navad. Ena od teh je bil projekt preoblikovanja in nadgradnje obstoječe zbirke knjižnih darov, poimenovane Knjižnica za paciente, ki je bila locirana v stavbi Vrtnica, v dnevnem prostoru pred Oddelkom za rehabilitacijo pacientov po amputaciji.

4 Zbirka Knjižnica za paciente

Manjša zbirka knjig za paciente je zaživela že v sredini osemdesetih let prejšnjega stoletja. Zbrana je bila na osnovi darov svojcev pacientov in manjšega števila nakupov na predlog strokovnih sodelavk s področja delovne terapije, zasnovana pa je bila z namenom, ki ga navajamo že uvodoma: pacientom omogočiti bolj sproščeno in prijetno preživljanje prostega časa v času bivanja v URI Soča. Hkrati je zbirka strokovnim delavkam s področja delovne terapije omogočala vključevanje knjig v proces dela s pacienti. V kasnejših letih je zbirka pridobivala na obsegu in bila deloma organizirana po načelu knjigobežnic, deloma pa so bile knjige shranjene v zaprtih omarah in je bila njihova uporaba mogoča zgolj po dogovoru z delovnimi terapeutkami. Zbirka je bila ves čas na isti lokaciji. Konec leta 2020 je štela okoli 400 izvodov; večji del so sestavljali darovi pacientov in njihovih svojcev ter zaposlenih in drugih obiskovalcev URI Soča. Občasno so knjižne darove ponudili tudi drugi zainteresirani, ki so za zbirko izvedeli prek sorodnikov ali znancev. Hospitaliziranim pacientom je bila istočasno (in je še) na voljo tudi možnost izposoje knjig iz potujoče knjižnice Mestne knjižnice Ljubljana, vendar so to možnost redko uporabljali, deloma zaradi različnih oviranosti, deloma zaradi oddaljenosti postajališča bibliobusa od večine oddelkov, ki so locirani v ločenih zgradbah in več nadstropjih.

Zamisel za projekt izgradnje strokovno urejene, nadgrajene in prosto dostopne zbirke za paciente in obiskovalce URI Soča se je porodila v času epidemije (leta 2021), ko je bila večina aktivnosti Strokovne knjižnice okrnjena in omejena zgolj na elektronsko posredovanje dokumentov, svetovanje uporabnikom po elektronski pošti, strokovno obdelavo dokumentov/del za potrebe bibliografij raziskovalcev ter nabavo gradiva in strokovno pomoč pri izdaji publikacij URI Soča. Glede na to, da imajo knjižnice in knjižnične storitve za paciente dolgo in bogato zgodovino, je zamisel sledila osnovnemu načelu, ki ga izpostavljajo tudi smernice IFLA za knjižnične storitve za paciente (Guidelines, 2000): knjige in branje imajo moč, da preusmerijo pozornost, zabavajo, navdihujejo, podpirajo in dvigujejo duha ter tako spodbujajo proces rehabilitacije.

Del gradiva v zaprtih omarah v takratnem knjižnem kotičku za paciente je bil zaporedno oštevilčen (oznake na knjižnih hrbtih) in uporabnikom ni bil prosto dostopen. Drug del gradiva, ki je bil prosto dostopen po načelu knjigobežnic, so sestavljali naključni darovi. Večina teh knjig je vsebinsko zastarela (slika 3) in poškodovana (madeži, raztrganine, druge mehanske poškodbe), saj ta del gradiva ni bil pod skrbništvom nobene od strokovnih služb ali skupin.

Slika 3: Knjiga iz (stare) zbirke za paciente (Vir: osebni arhiv, 2021)

V začetku leta 2021 sta bili obe obstoječi garnituri knjig predani v upravljanje Strokovni knjižnici. Sklenjen je bil dogovor, da se gradivo pregleda in uredi, nato pa se uporabnikom ponudi sodobna in vsebinsko ustrezna knjižnična zbirka, ki bo osnovana v skladu s strokovnimi standardi ter bo pacientom in obiskovalcem prosto na voljo. Odgovornost za izgradnjo in upravljanje zbirke je prevzela Strokovna knjižnica. Zaradi prostorskih, finančnih in kadrovskih omejitev smo se odločili, da zbirka ostane na isti lokaciji z minimalnimi prilagoditvami obstoječe opreme. Kljub mnogim omejitvam smo v celotnem procesu v največji možni meri sledili priporočilom IFLA za oblikovanje zbirk (knjižnic) za paciente.

4.1 Ciljna skupina uporabnikov

Kot ciljno skupino smo opredelili paciente, hospitalizirane v URI Soča, njihove svojce in dnevne uporabnike ambulantnih storitev URI Soča. Odrasli pacienti si poleg informacij o svojem zdravstvenem stanju želijo tudi drugih vsebin, vključno z razvedrilom ali sprostitvijo. Slednje spodbudno vpliva na njihovo razpoloženje in dobro počutje. Amiri et al. (2023) ugotavljajo, da je prav zagotavljanje tovrstnih vsebin mogoče obravnavati kot eno glavnih sestavin knjižničnih storitev za paciente v bolnišničnih knjižnicah.

Hospitalizirani pacienti v URI Soča preživijo največ časa in smo jih opredelili kot osrednjo ciljno skupino uporabnikov; med seboj se razlikujejo glede na starost, ekonomski, socialni, kulturni in izobrazbeni okvir. Vsem je skupna bolezen, ki povzroča različne oviranosti in zmanjšane telesne zmožnosti, npr. omejeno telesno gibljivost; težave pri oprijemu in manipulaciji predmetov; zmanjšano moč, pozornost, koncentracijo, gibljivost, ravnotežje; motnje vida, sluha; utrujenost itd. Slednje vpliva tudi na njihovo zmožnost uporabe knjižničnega gradiva in zahteva ustrezne prilagoditve. V psihološkem smislu pomeni bivanje v bolnišnici veliko čustveno obremenitev in vpliva na njihovo psihološko stanje; soočajo se z izgubo zasebnosti, domačega okolja in vsakodnevnih družbenih stikov, zato je glede na različne vrste pacientov pomembno imeti v mislih tudi vlogo knjižnice kot terapevtskega dejavnika. S tem, ko paciente z ustreznimi vsebinami odvrne od njihove bolezni in jih pozitivno zaposli, knjižnica spodbuja okrevanje (Guidelines, 2000). S skrbno izbrano ponudbo knjig in drugih prilagojenih medijev lahko ustrezno organizirana knjižnična zbirka pospeši proces zdravljenja in rehabilitacije.

4.2 Knjižnična zbirka

4.2.1 Način izbora in pridobivanje gradiva

Kot navajajo smernice IFLA, je bila utemeljitev za raznovrstne zbirke v bolnišničnih knjižnicah za paciente podana že v smernicah Nemškega inštituta za bibliotekarstvo (Deutsches Bibliotheksinstitut) za bolnišnične knjižnice (Guidelines, 2000). Tovrstne usmeritve so še vedno aktualne in so se izkazale kot uporabne pri načrtovanju dela. Tako kot v drugih vrstah knjižnic naj bi bile tudi zbirke v bolnišničnih knjižnicah za paciente oblikovane glede na njihove potrebe in želje. Na splošno naj bi vsebino zbirk sestavljalo gradivo za prostočasno branje in zdravstvene informacije v tiskani in elektronski obliki. Gradivo v elektronski obliki smo predvideli za paciente, ki ne morejo uporabljati tiskanega gradiva; zaradi različnih omejitev nakup e-knjig ni bil mogoč, zato smo dostope urejali v sodelovanju z drugimi knjižnicami, o čemer pišemo kasneje.

Pri osnovanju tiskane zbirke smo bili soočeni z vrsto omejitev – prostorskih, finančnih in kadrovskih. Posledično smo se odločili, da zbirko na predvideni lokaciji v izhodišču osnujemo kot korpus tiskanih gradiv za prostočasno branje, pri čemer bo posebna pozornost namenjena gradivu splošnega interesa, torej vsebinam, ki sproščajo, spodbujajo in podpirajo pogovor ter izmenjavo izkušenj.

Glavnina obstoječega gradiva je bila že na prvi pogled zgolj pogojno ustrezna za uvrstitev v zbirko. Vse gradivo smo prepeljali iz matične stavbe (stavba Vrtnica) v prostore Strokovne knjižnice (stavba Orhideja), kjer smo opravili podrobnejši pregled in izbor gradiva. Merila za izbor in uvrstitev v nadaljnjo obdelavo so bila naslednja:

- nepoškodovano gradivo oz. gradivo brez znakov večjih mehanskih, bioloških ali kemijskih poškodb,
- leposlovje oz. proza (izločene so bile strokovne vsebine),
- vsebinsko čim bogatejši nabor gradiv (klasike, knjižne uspešnice, različni žanri),
- izdaje, ki niso starejše od 30 let,
- gradivo, ki je enostavno za rokovanje (ne preveliki formati ali zelo obsežna dela),
- izdaje s tipografijo, ki omogoča branje brez naprezanja (izdaje ali zbirke z drobnim tiskom so bile izločene).

Slika 4: Knjižno gradivo za pregled (Vir: osebni arhiv, 2021)

Prvi cilj je bil oblikovati knjižnično zbirko, ki bi ponudila fizično ustrezno ohranjene naslove. Fizična ohranjenost in biološka in kemijska neoporečnost sta bili pomembni tudi v luči dejstva, da bo zbirka nameščena v bolnišničnem okolju in bodo z njo rokovali (zdravstveno) občutljivejši uporabniki. Med natančnejšim pregledom in izborom gradiva se je namreč izkazalo, da zbirka vsebuje veliko število zelo poškodovanih (raztrganih, preperelih, tudi plesnivih) knjig, ki so bile odložene na odprti del polic ob tedanjih omarah. Zaposleni na bližnjih bolnišničnih oddelkih so nam posredovali informacijo, da so zunanji obiskovalci v preteklosti pogosto prinašali vreče knjig in jih prosto odlagali med drugo gradivo. Da bi se izognili tovrstnim praksam, smo se z vodji posameznih oddelkov in poklicnih skupin dogovorili za preusmeritev vseh donacij knjig v Strokovno knjižnico, kjer bomo gradivo predhodno pregledali in izbrali ustrezne naslove. Drugi cilj je bil oblikovati vsebinsko ustrezno zbirko, ki bi v čim večji meri sledila ideji sproščujočega prostočasnega branja med bivanjem v bolnišničnem okolju.

Ko je bil narejen prvi izbor, smo se v želji po povečanju in oplemenitenju zbirke s prošnjo za donacijo odvečnih izvodov obrnili na nekatere splošne knjižnice. Prijazno so nam posredovali veliko število odvečnih, a dobro ohranjenih odpisanih izvodov, ki smo jih uvrstili v zbirko. V tem času so se na nas obračali tudi zaposleni v URI Soča, svojci pacientov ali nekdanji pacienti, ki so želeli podariti knjige. Z vsemi smo se uskladili glede kriterijev za sprejem gradiv in dogovorili za prevzeme. Naraščajoč obseg zbirke nas je presenetil in presegel naša pričakovanja, zato smo se odločili, da zbirko razdelimo glede na ciljno skupino uporabnikov (odrasli in otroci). Glede na omejene prostorske zmožnosti smo se odločili, da na obstoječi lokaciji najprej uredimo zbirko za odrasle bralce.

4.2.2 Vsebinska razvrstitev in strokovna obdelava

Razvedrilno branje ali branje za sprostitev spodbudno vpliva na razpoloženje in dobro počutje, zato smo se pri vsebinski ureditvi zbirke odločili, da potencialnim odraslim uporabnikom ponudimo čim bogatejši nabor tovrstnih vsebin. Pri tem smo sledili priporočilu, da sta urejenost knjižničnega gradiva in preglednost uporabe dva od pomembnih elementov, ki prispevata k uporabi zbirke. Pri kategoriziranju in ureditvi gradiva smo se tako zgledovali po principu, ki ga uporablja večina splošnih knjižnic: razvrstitev po sistemu Univerzalne decimalne klasifikacije (UDK). Za vsebinsko razvrščanje smo tako oblikovali osem tematskih skupin, dodatno pa je bila vsaki od skupin UDK določena barvna oznaka za lažje iskanje in orientacijo na policah.

	821-311.2 DRUŽBENI ROMANI
	821-311.2 LJUBEZENSKI ROMANI
	821-312.4 KRIMINALNI ROMANI
	821-311.6 ZGODOVINSKI ROMANI
	821-312.6 AVTOBIOGRAFSKI ROMANI, BIOGRAFIJE, SPOMINI
	821-312.9 ZNANSTVENOFANTASTIČNI ROMANI
	821-311.3 PUSTOLOVSKI ROMANI
	821-992 POTOPISI

Slika 5: Oznake gradiva v Knjižnici za paciente (Vir: Strokovna knjižnica URI Soča, 2021)

Pri vsebinskem razvrščanju knjig v tematske skupine smo se naslanjali na opise vsebin na portalu Dobreknjige.si (2024). Dodatno smo prek portala COBISS+ pregledali, kakšno postavitev (zaloga oz. podatki o signaturi) uporabljajo večje slovenske splošne knjižnice (Mestna knjižnica Ljubljana, Mariborska knjižnica) in po potrebi preverili še predmetne oznake pri posameznem naslovu oz. bibliografski enoti. Gradivo smo fizično razvrstili v tematske skupine, sledil je postopek prevzemanja zapisov iz vzajemne baze COBIB.SI in dodajanja zaloge v lokalno bazo. Predhodno smo znotraj lokalne baze IRLJ v dogovoru z Institutom informacijskih znanosti (IZUM) dodali novo oznako podlokacije: KP – Knjižnica za paciente, dopolnili smo tudi lokalne šifrante za postavitev (UDK prosti pristop v signaturi). Za ta pristop smo se odločili, ker smo želeli zbirko umestiti v knjižnični katalog, ki bi uporabnikom omogočal pregled nad vsebino, strokovnim knjižničnim delavcem pa lažje upravljanje z zbirko (podatki o nabavi, vrsti gradiva, odpis). V okviru zbirke za paciente je bilo sprva predvideno tudi evidentiranje izposoje (z namenom pridobivanja podatkov o uporabi gradiva), ki pa je zaradi kadrovskih omejitev potekalo zgolj nekaj mesecev.

Procesi prevzemanja zapisov iz vzajemne baze, dodajanja zaloge in opremljanja gradiva so potekali v maju in juniju 2021. Knjige so bile opremljene z ustreznimi nalepkami, barvnimi oznakami in žigom. Ko so bili ti postopki zaključeni, smo knjige pripravili za selitev na primarno lokacijo v stavbo Vrtnica.

Slika 6: Opremljene knjige – ljubezenski romani (Vir: osebni arhiv, 2021)

Slika 7: Opremljene knjige – kriminalni romani (Vir: osebni arhiv, 2021)

Po zaključku vnosov in pregledu podatkov v lokalni bazi se je izkazalo, da je bilo v bazo skupno vnesenih 859 enot gradiva. Število inventarnih enot glede na vsebino (postavitev po UDK) prikazuje tabela 1.

Tabela 1: Število enot glede na vsebino po UDK

Vrsta	Št. enot
821-311.2 družbeni romani	290
821-311.2 ljubezenski romani	148
821-312.4 kriminalni romani	145
821-311.6 zgodovinski romani	91
821-312.6 biografski romani	134
821-312.9 znanstvenofantastični romani	26
821-311.3 pustolovski romani	11
821-992 potopisi	14

Izkazalo se je tudi, da so novo pridobljeni naslovi skoraj v celoti nadomestili staro zbirko. Zbirka se ves čas (2021–2025) dopolnjuje, vendar gradiva zaradi kadrovskih omejitev ni bilo mogoče sproti sistematično evidentirati v lokalni bazi; slednje načrtujemo za leto 2026. Trenutno zbirka po ocenah obsega okoli 950 enot. Prav tako ne izvajamo izposoje, opažamo pa, da je Knjižnica za paciente redno v uporabi. O tem poročajo zaposleni na bližnjih oddelkih, ob vsakem obisku in tedenskih pregledih gradiva pa tudi sami srečujemo obiskovalce in ugotavljamo, da so knjige na policah pogosto založene ali neurejene, kar nakazuje, da zbirka živi.

4.2.3 Organizacija, ureditev in dostopnost knjižnične zbirke

Smernice IFLA navajajo, da je najprimernejši prostor za bolnišnično knjižnico centralni del ustanove oz. del, ki je dostopen večini uporabnikov. Prostor, namenjen knjižnični zbirki, naj bi sledil priporočilom tudi v smislu prostorskih kapacitet (prostor za branje, uporabniško mesto z računalnikom, prostor za druženje, prilagojeni toaletni prostori za gibalno ovirane, primerna osvetlitev ipd.). Izhajajoč iz specifik pacientov, hospitaliziranih v URI Soča, je bil dnevni prostor,

kjer je deluje Knjižnica za paciente, že v osnovi ustrezno projektiran; vanj je smiselno umeščena tudi obstoječa oprema. Prevladujejo nizke omare, ki so dostopne tudi pacientom na invalidskih vozičkih in omogočajo prosto premikanje med njimi. Med knjižnimi omarami sta dve prilagojeni računalniški mesti, celoten prostor pa je dovolj prostoren, da omogoča druženje – gre za dnevni prostor, znotraj katerega so tudi avtomat za tople napitke, televizijski sprejemnik in sedežna garnitura. V neposredni bližini so prilagojeni toaletni prostori.

Slika 8: Knjižnica za paciente (Vir: osebni arhiv, 2021)

Celotna zbirka sicer ni umeščena v centralnem delu ustanove, pri čemer je treba izpostaviti, da je URI Soča prostorsko zelo razdrobljen (štiri večje osrednje stavbe). V tem smislu razmišljamo o oblikovanju dodatnih dislociranih enot Knjižnice za paciente v preostalih dveh stavbah. Poudariti je treba, da so arhitekturne značilnosti prostora pred Oddelkom za rehabilitacijo pacientov po amputaciji, kjer je bila že prvotna knjižnična zbirka za paciente, zgledno prilagojene potrebam uporabnikov. Dodatno smo skušali z nekaterimi prilagoditvami v čim večji meri slediti priporočilom na področju fizične postavitve gradiva. V predelu knjižnih omar, ki so višje in so bile v preteklosti namenjene zaklepanju knjižnega gradiva, smo gradivo premestili oz. postavili na nižje police, steklena vrata smo odstranili in omogočili prost dostop do gradiva.

Urejenost knjižničnega prostora kot osrednjega elementa knjižničnih storitev za paciente se nanaša na prepoznavanje orodij in tehnik, ki ustvarjajo dober občutek pri uporabnikih, ko se z njimi srečajo (Amiri et al., 2023). Okolje in stanje bolnišničnih knjižnic naj bi bila torej privlačna in prijetna, da bi paciente tudi tako spodbudila k obisku in uporabi zbirke za paciente. Temu načelu smo skušali slediti z jasnimi oznakami polic in legendo oznak.

Slika 9: Oznake na policah (Vir: osebni arhiv, 2021)

Zbirka je 24 ur na dan na voljo v prostem pristopu, zato smo prostor opremili tudi s tablamami z enostavnimi navodili oz. pravili uporabe.

KNJIŽNICA ZA PACIENTE URI SOČA

Knjige so namenjene pacientom, ki so hospitalizirani v URI Soča, za lažje preživljanje prostega časa, sprostitev in razvedrilo. Urejene so po abecedi avtorjev in postavljene po žanrih.

Knjižnica deluje po načelu
IZBERI → PREBERI → VRNI NA POLICO.

Legenda:

- DRUŽBENI ROMANI
- LJUBEZENSKI ROMANI
- KRIMINALNI ROMANI
- ZGODOVINSKI ROMANI
- AVTOBIOGRAFSKI ROMANI, BIOGRAFIJE, SPOMINI
- ZNANSTVENOFANTASTIČNI ROMANI
- PUSTOLOVSKI ROMANI
- POTOPISI

PROSIMO, DA KNJIG NE ODNAŠATE DOMOV!

Pred in po uporabi knjižnice vas naprošamo za razkuževanje rok.

Hvala in prijetno branje vam želimo.

Strokovna knjižnica URI Soča
E: knjiznica@uri-soca.si
T: 01 4758 449

KNJIŽNICA ZA PACIENTE

IZBEREM

PRELISTAM, PREBEREM

VRNEM NA POLICO

Informacije, pomoč pri izbiri:

E: knjiznica@uri-soca.si
T: 01 4758 449

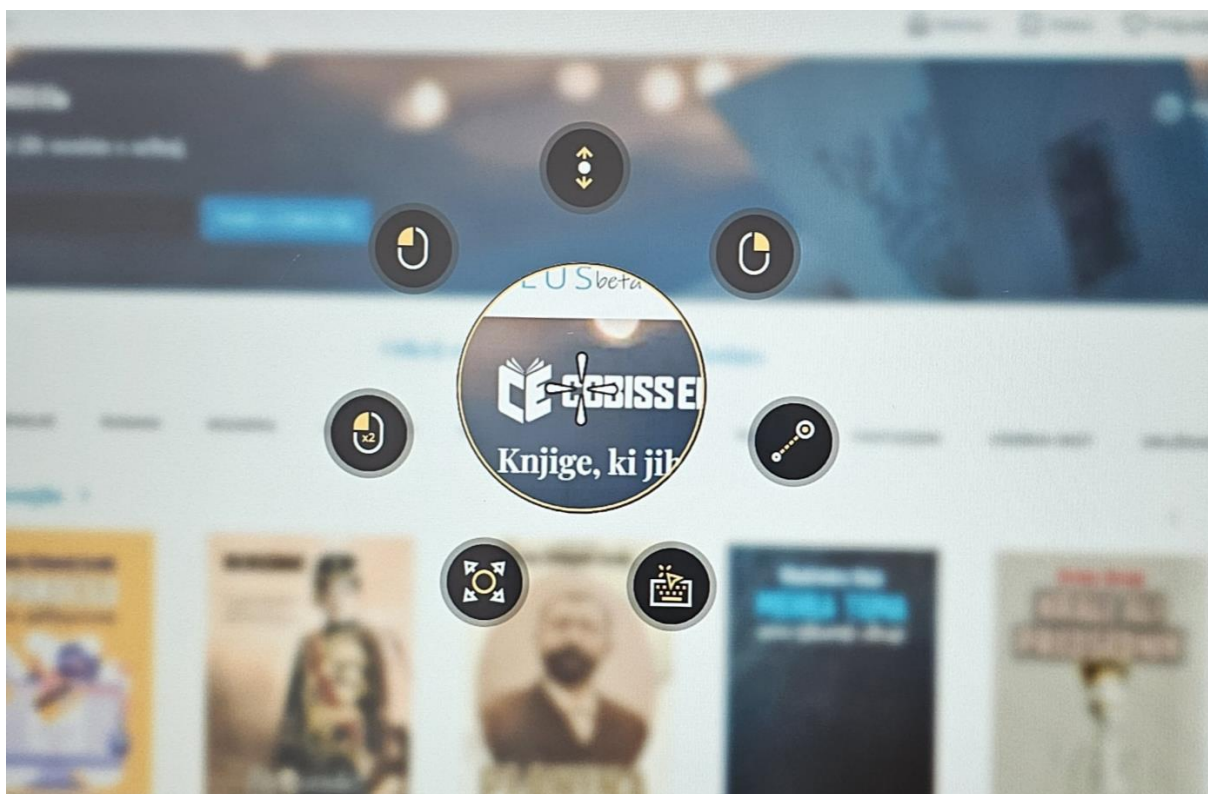
Slika 10: Navodila za uporabo Knjižnice za paciente (Vir: Strokovna knjižnica URI Soča, 2021)

4.2.4 Storitve za paciente z drugimi vrstami oviranosti (slepi, slabovidni, tetraplegiki)

Slika 11: Naprava za nadomestno in dopolnilno komunikacijo z možnostjo upravljanja z očmi (NDK) (Vir: Strokovna knjižnica URI Soča, 2025)

Že pred osnovanjem projekta ureditve zbirke za paciente smo del aktivnosti posvetili tudi ukvarjanju z vprašanjem, katere storitve in gradiva ponuditi uporabnikom, ki se soočajo s težjimi oblikami oviranosti, npr. slepi in slabovidni, tetraplegiki ipd., in klasičnih knjig ne morejo uporabljati. Soočili smo se tudi s konkretnimi prošnjami pacientov za ureditev dostopa do npr. e-knjig, katerih branje bi bilo mogoče z uporabo prilagojenih naprav (bralnikov, tablic ali prenosnih računalnikov, ki omogočajo upravljanje z očmi). Smernice IFLA svetujejo ponudbo prilagojene literature, torej knjig in drugega bralnega gradiva z obliko ali vsebino, prirejeno za posebne potrebe uporabnikov.

Slika 12: Prilagojeni zaslon za dostop in branje e-knjig s pomočjo naprave za NDK (Vir: Strokovna knjižnica URI Soča, 2025)

V ta namen smo se konec leta 2020 povezali s Knjižnico slepih in slabovidnih Minke Skaberne, s katero smo sklenili dogovor o možnosti izposoje knjig iz njihove zbirke za slepe in slabovidne paciente. V nadaljevanju smo prek platforme COBISS Ela v sodelovanju s Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto pacientom omogočili izposajo in branje e-knjig. Vsem pacientom, ki to želijo ali

potrebujejo, sta na voljo tudi izposoja in poslušanje knjig prek platforme Audibook. Tehnično pomoč in pripravo prilagojenih naprav za uporabo pacientom ponujajo zagotavljajo sodelavci s področja rehabilitacijskega inženiringa (sliki 11, 12). Pacienti lahko naprave brez omejitve uporabljajo v času bivanja v URI Soča, pogoji uporabe e-knjig in avdioknjig pa so enaki kot za običajne uporabnike. Tudi ta storitev je zgledno zaživela in pacienti jo redno koristijo.

5 Zaključek

Kljub prizadevanjem zdravstvenih delavcev in knjižničarjev, ki so od nekdaj verjeli v terapevtsko vrednost knjig in branja so se bolnišnične zbirke za paciente v prvi polovici dvajsetega stoletja razvijale počasi (Guidelines, 2000). Danes že v mnogih zdravstvenih ustanovah (bolnišnice oz. oddelki znotraj njih, zdravstveni domovi ipd.) naletimo na knjižne kotičke in zbirke knjig, namenjene pristočnemu branju.

Misel »Kdor bere knjige, živi tisoč življenj«, ki krasi steno v prostoru Knjižnice za paciente, opisuje bistvo tovrstnih zbirk: branje sprošča, navdihuje, krepi domišljijo in ima številne pozitivne učinke na paciente in uporabnike bolnišnic. Zmanjšuje stres in tesnobo, izboljšuje razpoloženje, spodbuja kognitivne funkcije in notranji uvid ter omogoča boljše spoprijemanje z boleznijo (Billington et al., 2011; Billington, 2015; McMillen in Pehrsson, 2015). Takšne vsebine in storitve pozitivno vplivajo na celostno obravnavo pacientov, zato lahko njihovo vključevanje v ponudbo storitev v bolnišničnem okolju razumemo kot eno izmed pomembnejši komponent podpore pacientom.

V URI Soča sledimo temu načelu in se oziramo v prihodnost – tudi z načrtovanjem nove dislocirane zbirke za paciente, ki bo v prihodnosti zaživela na Oddelku za (re)habilitacijo otrok, pridružile pa se ji bodo še druge spremljevalne dejavnosti, ki podpirajo branje v bolnišničnem okolju.

6 Reference

- Amiri, M. R., Mocheshi, S. S., Saberi, M. K., Vakilimofrad, H. in Ansari, M., 2023. Identifying the components of library services to patients in hospital libraries based on IFLA: a qualitative study. *Informology*, 2(2), 83–94.
- Ávila, B. T., Ramine, G., França, V. in Sizina, I., 2023. Cataloging in a children's hospital library: a case study in a Brazilian public hospital. *Cataloging & Classification Quarterly*, 61(3/4), 263–289.
- Bigdeli, Z. in Momenzadeh, S., 2011. Evaluation of Khuzestan province hospital libraries based on hospital libraries standards 2007. *Journal of Studies in Library and Information Science*, 3(7), 103–126.
- Billington, J., Dowrick, C., Robinson, J., Hamer, A., in Williams, C., 2011. An evaluation of a bibliotherapy scheme for the treatment of mild to moderate depression. *Health Education Journal*, 70(3), 301–318.
- Billington, J., 2015. *Reading between the lines: the benefits of reading for pleasure*. Liverpool: The Reader Organisation.
- Grabeel, K. L. in Luhrs, J., 2020. Elevating literary wellness: a hospital library adds a leisure collection. *Journal of Hospital Librarianship*, 20(2), 101–110.

Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities, 2000. The Hague: IFLA Headquarters.

Kovač, M., 2020. *Berem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

McMillen, P. S. in Pehrsson, D. E., 2004. Bibliotherapy for hospital patients. *Journal of Hospital Librarianship*, 4(1), 73–81.

Olson, M., 2020. Patients want pages: books to beds. *Journal of Hospital Librarianship*, 20(3), 263–265.

Portal Dobre Knjige. Dostopno na: <https://www.dobreknjige.si/> [2. 5. 2025]

Tarabula, J., Gibson, D. S., Jivanelli, B., Lindsay, J. M., Macias, A., McGowan, S., et al., 2022. Standards of practice for hospital libraries and librarians, 2022: Medical Library Association Hospital Libraries Caucus Standards Task Force. *Journal of the Medical Library Association*, 110(4), 399–408.

Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije-Soča, 2023. *Strokovno poročilo za leto* Ljubljana: URI Soča.

Williams, P., 2023. Donated nonclinical collection finds a home in a staff only medical library. *Journal of Hospital Librarianship*, 24(1), 80–83.